

BİBLİOQRAFIYAŞÜNASLIQ

UOT 016

KBT 475

Bibliografiyanın elmi-nəzəri, metodoloji və konseptual baxımdan mahiyyətinin açılması istiqamətləri

S.A.Sadıqova

solmaz_bdu@mail.ru

Xülasə: *Məqalədə bibliografiyanın terminoloji, elmi-nəzəri, metodoloji və konseptual baxımdan mahiyyəti şərh edilir. Bibliografiyanın bu baxımdan ümumi şərhində iki əsas konseptual istiqamət olan kitabşünaslıq və sənədşünaslıq istiqamətləri izah olunur. Bu sahədə alimlərin araşdırmalarının nəticəsində belə qənaətə gəlmək olur ki, bibliografiya bütövlükdə insan fəaliyyəti sahəsi hesab edilir və sistem kimi nəzərdən keçirilir.*

Açar sözlər: *bibliografiya, metodoloji, iki mövqe, kitabşünaslıq, sənədşünaslıq*

Ключевые слова: *библиография, методологический, две позиции, книговедение, документография*

Key words: *bibliography, methodological, two positions, book science, document science*

“Bibliografiya” nədir sualı mütəxəssisləri uzun müddət düşündürmüş və bununla bağlı tarixən müxtəlif mülahizələr söylənmişdir. Bu sualın cavabı ilə “bibliografiya” anlayışına əsasən iki cəhətdən aydınlıq gətirilməsinə səy göstərilmişdir. Birincisi onun hərfi və terminoloji mənası ilə əlaqədardır.

“Bibliografiya” sözü bizim eradan əvvəl V əsrə təsadüf edir. Yunan mənşəli söz olub, hərfi mənası “Kitab (biblion – kitab) yazmaq (qrafo – yazıram)” deməkdir. O vaxtlar kitab üzü köçürənlərə “bibliograf” adı verilir və çox nüfuzlu peşə hesab olunurdu. Heç olmasa ona görə ki, həmin peşəyə gözəl xəttatlıq qabiliyyəti olanlar yiyələnə bilirdi. Antik dövrün süqutundan sonra bir müddət “bibliografiya” sözü məişətdə işlənmişdir. Kitab çapının meydana gəlməsindən sonra həmin termin xatırlanır ki, mətbəə işçilərinə bibliograf adı verilir. XVII əsrin birinci yarısından etibarən isə fransız alimləri Qabriel Node və Lui

Jakob öz əsərlərində ilk dəfə olaraq bibliografiyanı “Ədəbiyyat siyahısı” mənasında işlədirlər. Bibliografik əsərlərə isə “Kataloq”, “leksikon”, “siyahı”, “inventar” və b. adlar verilir.

Bibliografiyaşünas alim, professor Z.H.Əliyevin müəllifi olduğu dərs vəsaitində qeyd etdiyi kimi “Bibliografiya” tarixi inkişafı prosesində çox mənalı terminə çevrilir və beş obyektə “bibliografiya” adı verilir:

1. Ayırı-ayrı bibliografik əsərlərə, bibliografik ədəbiyyat göstəricilərinə. Məsələn: “Azərbaycan EA nəşrlərinin bibliografiyası”, “Hindistanın bibliografiyası”, “Əfqanıstanın bibliografiyası” və s.

2. Hər hansı əlamətə görə fərqlənən bibliografik əsərlər toplusuna. Məsələn: dövrü mətbuatın bibliografiyası (yəni jurnal və qəzetlərin təsvirini əks etdirən göstəricilər toplusu), Asiya ölkələrinin bibliografiyası və s.

3. Bibliografik elmə (və ya köməkçi-elmi fənnə). Bunun da predmeti və vəzifəsi müxtəlif vaxtlarda ayırı-ayrı müxtəlif şəxslər tərəfindən müxtəlif məzmununda formalaşdırılırdı.

4. Müxtəlif bibliografik informasiya mənbələrinin (bibliografik vəsaitlərin) hazırlanması və informasiya istifadəçilərinə bibliografik xidmət üzrə təcrübi (və ya elmi-təcrübi) fəaliyyət sahəsinə.

5. “Bibliografiya” daha geniş əhatəli anlayış kimi götürülməklə yuxarıda sadalanan bütün obyektlər toplusuna (cəminə) və başqa hər cür bibliografik hadisələrə.

Bibliografiya haqqında Dövlət standartlarının meydana gəlməsi ilə (1970, 1977, 1984) çoxmənalılığın qarşısının alınmasına təşəbbüs göstərilir.

“Bibliografiya nədir” sualının terminoloji izahı vacib olsa da, bununla kifayətlənmək olmaz. Ona görə də bibliografiyanın elmi-nəzəri metodoloji və konseptual baxımdan mahiyyətini şərh etmək vacibdir. Bibliografiyanın bu baxımdan ümumi şərhində iki əsas konseptual istiqamət mövcuddur. Birincisi, kitabşünaslıq, ikincisi isə sənədsünaslıq istiqamətidir.

1. Kitabşünaslıq istiqamətinin nəzəri konsepsiyası müxtəlif olsa da, o bibliografik fəaliyyətin bilavasitə obyektinin (sənəd obyektinin) tərkibinə görə məhdudluğu ilə çox səciyyəvidir.

Bibliografiyaya geniş mənada götürülən kitabşünaslıq elmi fənni kimi münasibət Avropanın XVIII əsrin axırı – XIX əsrin əvvəlində bibliografiya nəzəriyyəçiləri olan Maurice Denisin, Juan Francisco Roşelin, Ostermann Qrequarın, A.Q.Kamyunun, Friedrix Adolf Ebertin və b. əsərlərində özünü göstərir. Rusiyada Vasiliy Qriqoryeviç Anastasyev və Vasiliy Stepanoviç Sopi-kov bu fikri xeyli davam etdirir.

Nikolay Mixayloviç Lisovskinin, Aleksandr Mixayloviç Lovyaginin, Mixail Nikolayeviç Kufayevin, N.Y.Ulyanskinin, Derunov Konstantin Nikolayeviç (1866-1929) (bibliograf, kitabxanaşünas) və başqalarının əsərlərində bib-

lioqrafiya haqqında yeni təsəvvürlər formalaşır və bunlara görə o, kitabşünaslığın bir hissəsi olan müstəqil elmi fənn hesab edilir. Əlbəttə, bu konsepsiya nümayəndələrinin görüşləri dəyişmiş və çox zaman çox hallarda bir-birinə uyğun gəlməmişdir. Bütövlükdə bunları M.N.Kufayevin sözləri ilə belə səciyələndirmək olar. O deyir: «Biblioqrafiyanın indi vəzifəsi kitabı qeyd və təsvir etməkdən ibarət olan bir fənn hesab edirlər». «Biblioqrafiya kitabşünaslıq fənni olmaqla kitab haqqında onu tarixi abidələri tədqiq edən tarixi mənbəşünaslıq və ya yer üzünün ayrı-ayrı ölkələrini və xalqlarını təsvir edən coğrafiya kimi tədqiq və təsvir edən müstəqil bilikdir». Lakin XIX əsrin axırı – XX əsrin əvvəllərində N.M.Lisovski (1845-1920) biblioqrafiyanı kitabşünaslığın eyni olmayan bir elmi fənn kimi təqdim etsələr onu kitabşünaslığın müstəqil bir sahəsi kimi qiymətləndirirlər.

İki mövqe – kitabşünaslıq və sənədşünaslıq.

Biblioqrafiyanın kitabşünaslıq konsepsiyası keçmiş Sovet dövründə iki əsas istiqamətdə inkişaf edir. Birinci, biblioqrafik fəaliyyətin “kitab” adlanan obyektinin tədricən tərkibinə görə genişlənməsi, ikincisi, biblioqrafiyanın bir-mənalı olaraq elmi fənn kimi qiymətləndirilməsindən imtina edilməsi və bu zaman onun həm elmi və həm də əməli fəaliyyət sahəsi kimi qiymətləndirilməsinə üstünlük verilməsi.

Birinci istiqamət: 20-ci illərdə məşhur kitabxana və biblioqrafiya nəzəriyyəçisi K.N.Derunov (1866-1929) qətiyyətlə iddia edirdi ki, biblioqrafik fəaliyyətin yeganə obyektini çap kitabıdır. Köhnə əlyazmalarını, qəzet məqalələri ottisklərini, musiqi notlarını belə çap kitabları ilə bir yerə toplamağın – biblioqrafik qeydə almağın əleyhinə çıxırdı. Onun biblioqrafiyanın obyektini barədə çox kəskin mövqe tutduğu aydın görünür.

Bir qədər sonra Sovet dövrünün biblioqrafiya elminin tanınmış nümayəndələrindən biri olan Nikolay Vasilyeviç Zdobnov (1888-1942) belə hesab edirdi ki, çap əsərlərinin təsvirini əlyazmaların təsvirindən ayırmaq vaxtı çatmışdır. Çünki onların arasında ümumi oxşar cəhət çox azdır. Çap əsərlərinin təsviri ilə biblioqrafiya, əlyazmalarının təsviri ilə arxeoqrafiya məşğul olur. Bir qədər sonra Konstantin Romanoviç Simon (1887-1966) və başqaları biblioqrafiyanın kitabşünaslıq obyektini daha geniş miqyaslı təsəvvür edirlər.

K.R.Simon biblioqrafiyaya yeni tərif verir və burada biblioqrafik vasitələrlə onların tərtibi haqqındakı elm arasında sərhəd qoyulur. Onun “ikili” tərfi bunlardır.

1. “Biblioqrafiya” – elmi ədəbiyyatın hər cür elmi və əməli fəaliyyət üçün köməkçi olan və mədəniyyət tarixi üçün böyük əhəmiyyətə malik xüsusi növüdür.

2. Biblioqrafiya kitabşünaslıq elminin tərkibinə daxil olan və nəzərdə tutulan ədəbiyyat siyahılarının və xülasələrinin tərtibi prosesində tələb olunan metodların və üsulların işlənməsini həyata keçirən bir fəndir.

İkinci istiqamət: Qeyd etmək lazımdır ki, hələ 1936-cı ildə Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiyanın nəzəri məsələləri üzrə ümumrusiya müşavirəsi keçirilir. Orada Rusiya biblioqrafiya məktəbinin tanınmış nümayəndələrindən olan L.N.Trapovski (1885-1944) öz məruzəsində biblioqrafiya “bilik, elm və təbliğat fəaliyyətinin bir sahəsidir” deyə tərif verməklə ilk dəfə olaraq bir tərifdə biblioqrafiyanın həm elmi, həm də əməli cəhətlərini qeyd edir.

L.N.Tropovskinin nöqtəyi nəzərində xarakter ondan ibarətdir ki, o, biblioqrafiyanı ənənəvi olaraq elm hesab etməklə bərabər ağırlıq mərkəzini onun əməli-təbliğat aspektləri üzərinə qoyurdu. Biblioqrafik fəaliyyətin sırf əməli, təbii və xidməti xarakter daşdığını inadla iddia edirdilər. L.N.Tropovskinin biblioqrafiya nəzəriyyəsini lazımınca qiymətləndirməməsi, onu konkret metodika ilə eyniləşdirməsi, ondan kənar qalanları sxolastika tör-töküntüsü hesab etməsi bununla əlaqədar idi.

Maraqlı burasıdır ki, əslində kitabşünaslıq mövqeyində duran L.N.Tropovski biblioqrafiya haqqında özünün ümumi təsəvvürlərini kitabşünaslıqda əlaqələndirmirdi, ona görə ki, kitabşünaslığın elm olmasının açıq əleyhinə idi.

Biblioqrafiyanın kitabşünaslıq konsepsiyası öz müasir həlledici formasını məşhur biblioqrafiyaşünas İrina Aleksandrovnə Barsukun (1918-1984) əsərlərində tapır. O, biblioqrafik informasiyanın hazırlanması və tələbatçılara çatdırılması üzrə fəaliyyət sahəsi olan biblioqrafiya ilə biblioqrafik fəaliyyətin nəzəri, tarixi, təşkilati və metodiki məsələlərini işləyən elm kimi formalaşan biblioqrafiyaşünaslıq arasında sərhəddi qəti şəkildə müəyyənləşdirdi. Bununla bərabər o, biblioqrafiyaya kitabçılıq işinin, cəmiyyətdə kitab sisteminin, biblioqrafiyaşünaslığa isə kitabşünaslığın bir hissəsi kimi baxırdı.

A.Barsuk biblioqrafik fəaliyyətin obyektinə də geniş miqyaslı yanaşırdı. O, belə hesab edirdi ki, “Kitab”, “Ədəbiyyat” çoxaldılmış və ya çoxaldılmaq üçün nəzərdə tutulan yazılı əsərlərin (onların xarakterindən, formalarından, qeydə alınma metodundan asılı olmayaraq) məcmuudur. Bu zaman onların artırılması üsulları Barsuk üçün əhəmiyyət kəsb etmir. Əgər onlar mənimsənilmə üçün əhəmiyyətlidirsə, müəyyən informasiyanı əks etdirirsə, deməli nəzərə alınmalıdır. Bu cür mövqe təbiidir ki, “Kitab” anlayışını tamamilə qeyri-müəyyən anlayışa çevirir, onun mahiyyətini konkretləşdirmir, amma bununla biblioqrafiyada kitabşünaslıq və sənədşünaslıq konsepsiyalarının yaxınlaşdığı hissə olunur.

Bu konsepsiya ilə əlaqədar müxtəlif mülahizələrdə biblioqrafik fəaliyyətin obyekt tərkibinin “kitab”, “çap əsərləri”, “dərc olunmuş əsərlər”, “publisistika”, “yazılı əsərlər”, “ədəbiyyat” kimi anlayışlarla əsaslandırılması onların kitabşünaslıq mövqeyində durmalarına əsas verir.

Sənədşünaslıq (dokumentoqrafiya) mövqeyi – biblioqrafiyanın ictimai hadisə kimi ümumi şərhində belə mövqe çoxdan məlum olsa da, yeni konseptual və

metodoloji əsasda XX əsrin 70-ci illərində irəli sürülmüş və əsaslandırılmışdır. Onun başlıca fərqləndirici cəhəti əslində biblioqrafik fəaliyyətin sənəd obyektlərinin formalarına, məzmunlarına və ya istiqamətlərinə görə məhdudlaşdırılmasından imtina olunması ilə əlaqədardır. Məhz buna görə dokumentoqrafiya tərəfdarları “Kitab”la və “Kitabçılıq işi” ilə müqayisədə daha geniş əhatəli olan “sənəd” və “sənəd kommunikasiyaları sistemi” anlayışlarına istinad edirlər.

Yeri gəlmişkən onu da qeyd etmək lazımdır ki, kitabşünaslıq mövqeyi çərçivəsində biblioqrafik fəaliyyətin obyektində edilən hər hansı məhdudiyət bir qayda olaraq konkret tarixi əsaslarla – amillərlə müşayiət olunurdu və ona görə də inandırıcı kimi nəzərə çarpırdı. Lakin bu, aldadıcı təəssüratdır. Əslində, məhz konkret – tarixi mövqe açıq şəkildə nümayiş etdirir ki, biblioqrafiya mahiyyətə həmişə birliyin qeydə alınması və yayılması formalarının dəyişməsinə biganə olmuşdur. O, əlbəttə hər bir tarixi anda bu və ya digər qeydə alma formasını özü üçün daha mühüm hesab edə bilər, lakin müəyyən forma ilə öz obyektini birdəfəlik məhdudlaşdırma bilməz. Məsələn, əgər iddia edilirsə ki, biblioqrafik fəaliyyətin başlıca obyektini çap kitabıdır, onda başa düşmək lazımdır ki, bu ondan irəli gəlmir ki, kitab əsərdir, ona görədir ki, məhz çap əsərləri tarixən sosial informasiyanın əsas qeydə alma, yayılma və istifadə olma vasitəsi olmuşdur.

Biblioqrafiya həmişə müəyyən tarixi mərhələdə əsaslı olan formalara üstünlük verib, ömrünü başa vurmaqda olan və ya yenidən baş verən formalara az fikir vermişdir. Lakin heç vaxt onları öz obyektindən tamamilə çıxarmamışdır. Bu, həmişə belə olacaq. Ona görə də, ümumiyyətlə, biblioqrafik fəaliyyətin obyektinin hər hansı tarixin keçici forması ilə, məsələn, çap əsərləri və ya hətta əlyazma əsərləri ilə məhdudlaşdırmaq olmaz. Biblioqrafik təsvir qaydası, biblioqrafik xarakteristika üsulu onun obyekt forması ilə bərabər dəyişə bilər, lakin biblioqrafiyanın sənədlə insan arasında vasitəçilik, əlaqəyaradıcı kimi ictimai mahiyyəti əslində dəyişməz qalır.

Kitabşünaslar “Sənəd” anlayışının geniş əhatəliliyi (Qəbir daşları üzərində yazılar, rabitə markaları, pul nişanları, rəsmi blanklar, tramvay biletləri və s.) ilə razılaşırlar. Heç kim kitabın, çap əsərlərinin bu gün də biblioqrafiyanın başlıca obyektini olduğunu inkar etmir, ikinci, ciddi elmi nöqtəyi-nəzərdən “sənəd” termininin geniş semantikliyinin biblioqrafiya üçün heç bir ziyanı yoxdur.

Dokumentoqrafiya tərəfdarları üçün bir məhdudiyət amili var, o da, sənədlərdə əks olunan informasiyanın ictimai mahiyyəti ilə bağlıdır. Bu, konkret tarixi şəraitdən asılıdır. Bunun üçün qəti resept yoxdur. Bunu insanlar yaradır və özləri də nə dərəcədə ictimai marağa malik olduğunu həll edirlər. Kitabşünaslıq və sənədşünaslıq məfhumu tərəfdarlarının biblioqrafik fəaliyyətin sərhəddi, tərkibi və vəzifələri, onun ictimai hadisə kimi ümumi quruluş haqqında təsəvvürləri müxtəlifdir. Bununla bərabər onu da bilmək lazımdır ki, nəzərdən keçirilən mövqelər məhdudluğuna və geniş mənalılıqlarına görə fərqlənirlər. Elə bir prinsipial fərq

yoxdur. Başqa sözlə sənədçilik mövqeyi kitabşünaslıq mövqeyinə qarşı çıxmır, onu xüsusi hal kimi qəbul edir və bu zaman onun nailiyyətlərini, əhəmiyyətini və imkanlarını, konkret məzmun zənginliyini nəzərə alırlar.

Bibliografiyada sənədşünaslıq mövqeyi bibliografik fəaliyyətin təşkilati mənsubiyyətinin parçalanması ilə əlaqədar, yəni sənəd kommunikasiyaları sisteminin təşkilati cəhətdən formalaşmış sosial institutların tərkibinə daxil olması faktına əsaslanır. Bu institutlarda onların özünəməxsus cəhətlərə malik bibliografik fəaliyyət həyata keçirilir.

“Sənəd” məfhumu mövqeyində duranlar sənəd kommunikasiyaları sistemində olan bütün sosial institutlarda təsadüf edilən bibliografik fəaliyyət üsullarını əhatə edir və nəzəri cəhətdən birləşdirir.

Bu, bir daha göstərir ki, bibliografiyada sənədşünaslıq mövqeyi kitabşünaslıq mövqeyinə zidd deyil, bibliografiyanın kitab işinin bir hissəsi olması faktını danmır və özünün mühüm və zəruri komponenti kimi götürür. Digər tərəfdən yalnız sənədşünaslıq mövqeyi çərçivəsində bibliografiyanın kitabşünaslıq konsepsiyasının məhdudluğu düzgün anlaşıla, onun nəzəri və əməli imkanlarının hüdud dairəsi düzgün qiymətləndirilə bilər.

Sənədşünaslıq konsepsiyası bibliografiyanın bütün mövcudluq üsulunu, adları çəkilən sosial institutlardan kənarında belə baş verənləri əhatə edir, nəzəri cəhətdən vahid sistemdə birləşdirir.

Bibliografiyaşünas mütəxəssislər bibliografik hadisələrin nəzəri təsviri və şərh məqsədilə bir çox ümumi elmi mövqelərdən və metodlardan istifadə edirlər. Bunlardan, sistem halında yanaşma, fəaliyyət sahəsi, informasiya, funksiya strukturu, sosial-iqtisadi, pedaqoji, psixoloji, statistik və başqa mövqeləri qeyd etmək olar. İstər kitabşünaslıq və istərsə də sənədşünaslıq konsepsiyası çərçivəsində aparılan nəzəri tədqiqatlarda belə mövqelərdən az və ya çox ölçüdə istifadə olunur.

Ümumi bibliografiyaşünaslıqda sənədşünaslıq konsepsiyası əsas götürülür və bu zaman bibliografiya ictimai hadisə kimi nəzərə alınır və fəaliyyət sistemi mövqeyindən ona yanaşılmaqla həmin konsepsiya işlənir. Bu o deməkdir ki, bibliografiya bütövlükdə müəyyən insan fəaliyyəti sahəsi hesab edilir və sistem kimi nəzərdən keçirilir.

Burada materiallar mücərrədlikdən konkretlik istiqamətində götürülən dinamika ilə verilir. Bu metodun istifadəsində metodoloji çətinlik ilkin anlayışı meydana çıxarmaqdan və təhlil etməkdən ibarətdir. Bibliografiyaşünaslıqda belə ilkin anlayış “bibliografik informasiya”dır. Ona görə də XX əsrin 70-ci illərindən etibarən bibliografiya nəzəriyyəsinin əsas mərkəzi kateqoriyası kimi “bibliografik informasiya” anlayışı daha geniş miqyasda işlənilməyə başlayır. Bibliografiyaşünaslıq fənni də məhz bibliografik fəaliyyətin ümumi nəzəriyyəsinin zəruri əsası olan bibliografik informasiyanın nəzəri izahı ilə başlayır.

Biblioqrafiyanın ümumi sahələr üzrə qanunlarının yaradılması problemi də biblioqrafiyaşünasların diqqət mərkəzindədir. Bir çox tanınmış biblioqrafiyaşünaslar problemin öyrənilməsinə, tədqiqatına əhəmiyyətli töhfələr vermişlər: T.F.Berestova, M.Q.Voxrışeva, O.P.Korşunov, A.V.Sokolov, V.A.Fokuyev. Ayrı-ayrı biblioqrafik informasiya proseslərinin qanunauyğunluqlarını Q.V.Qedrimoviç, Q.F.Qordukalova, L.V.Zilbermins, V.A.Minkina, İ.Q.Morqenştern, M.Y.Neşeret, D.Y.Teplov və digər müəlliflər tədqiq etmişlər.

Biblioqrafik hadisələr haqqında biliklərin müasir səviyyəsini biblioqrafiyaşünasların ən uğurlu ideyalarını ümumiləşdirərək biblioqrafiyanın aşağıdakı qanun və qanunauyğunluqlarını formalaşdırmaq olar.

Sənəd kommunikasiyaları sistemində qüvvədə olan sahələrarası qanunlar və qanunauyğunluqlar:

- Sənəd kommunikasiyaları sisteminin mahiyyəti (mövcudluğunun mənası) informasiya baryerlərinin öhdəsindən gəlməklə sənədlər və tələbatçılar arasında uyğunluqların qurulmasından ibarətdir;

- Sənəd kommunikasiyaları sistemi ona daxil edilmiş institutların-vasitəçilərinfəaliyyətinin informasiya xidməti və təminatı üçün mütləq şəkildə ikinci altsistemi-sənədli, eyni zamanda, biblioqrafik alt sistemi doğurur.

Biblioqrafiyanın ümumi sahə üzrə qanunları:

- biblioqrafiyanın mahiyyəti biblioqrafik və biblioqrafik olmayan hadisələrin fərqləndirilməsi meyarına xidmət edən, əsas mahiyyət kəsb edən “biblioqrafik informasiya” kateqoriyasında ifadə edilir (“O.P.Korşunov qanunu”);

- biblioqrafik informasiyanı yaradan və yayan bir vasitəkimi biblioqrafiyanın yaranma səbəbləri və biblioqrafiyanın inkişafının hərəkətverici qüvvəsi ümumi, xüsusi və tək-tək biblioqrafik ehtiyacları doğuran biblioqrafik kommunikasiyanın iki struktur elementinin (sənəd-tələbatçı) münasibəti ilə nəticələnir, (“O.P.Korşunovun ikiqat uyğunluq qanunu”);

- biblioqrafik informasiyanın ümumi strukturu onun üç əsas funksiyası ilə təqdim edilir: axtarış, kommunikativ, qiymətləndirmə. Bu halda hər bir əsas ictimai funksiya sonrakı olmadan müəyyən edilə bilər, amma əvvəlki genetik imkanları özünə daxil etməyə bilməz (“O.P.Korşunovun qanunu”).

Biblioqrafiyanın xüsusi qanunauyğunluqları. Bu və ya digər biblioqrafik proseslər və ya strukturlar çərçivəsində hərəkət edən xüsusi qanunauyğunluqlar haqqında məsələ diqqət mərkəzindədir. Belə ki, biblioqrafik informasiyanın funksional strukturu ilə bağlı bəzi qanunauyğunluqlar mövcuddur. Onlar aşağıdakı kimidir:

1.Biblioqrafik informasiyanın axtarış funksiyası yalnız axtarış məqsədi güdən, özündə kommunikativ və qiymətləndirmə komponentləri özündə əks etdirməyən xüsusi vasitələrlə həyata keçirə bilər. Son mərhələdə biblioqrafik

informasiyanın axtarış funksiyası bir qayda olaraq konkret sənəd fondu əsasında və (və ya) şəbəkə sənədlərinin kütləsi əsasında həyata keçirilir.

2. Biblioqrafik informasiyanın kommunikativ funksiyasının həyata keçirilməsinin real vasitələri hər zaman axtarış məqsədilə istifadə edilə bilər. Biblioqrafik informasiyanın kommunikativ funksiyası hər hansı fondla əlaqəni məcburi hesab etmir.

3. Biblioqrafik informasiyanın qiymətləndirmə funksiyasının reallaşdırması vasitələri axtarış və kommunikativ funksional imkanları mütləq özündə (bəzən gizli formada) cəmləşdirir.

Biblioqrafiyaşünaslar biblioqrafiya üçün əhəmiyyətli olan yaxın bilik sahələrində aşkar edilmiş bəzi qanunauyğunluqlara, hər şeydən əvvəl elmi-informasiya fəaliyyətinə də diqqət yetirirlər. Məsələn, 1934-cü ildə ingilis riyaziyyatçısı və biblioqrafı, elmi jurnallarda kimya üzrə məqalələrin bölgüsünü təhlil etmiş və bu prosesin başqa sahələr üçün də qanun sayılan ümumi miqdar xarakteristikasını aşkar etmiş Samuel Bredford (1878-1948) tərəfindən hazırlanmış informasiyanın yayılması qanunauyğunluğudur. Sözsüz ki, biblioqrafik fəaliyyətdə belə qanunauyğunluqlar nəzərə alınmalıdır .

Ədəbiyyat

1. Əliyev Z.H. Ümumi biblioqrafiyaşünaslıq: Dərs vəsaiti. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001, 144s.
2. Sadıqova S.A. Biblioqrafiyanın qanunları və qanunauyğunluqları // Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal, 2015, №2(37), s.27-31
3. Коршунов О.П., Леликов Н.К., Лиховид Т.Ф. Библиографоведение: Учебник /Под.общ. ред.О.П.Коршунова. Санкт- Петербург: Профессия, 2014, 288с.

Направлении раскрытия сущности библиографии с научно-теоретической, методологической и концептуальной точки зрения
С.А.Садыгова

РЕЗЮМЕ

В статье объясняется сущность библиографии с терминологической, научно-теоретической, методологической и концептуальной точки зрения. В таком общем описании библиографии объясняются две направления как книговедение и документография, которые являются основными концептуальными направлениями. В результате исследований ученых в этой области, можно прийти к такому выводу, что в целом библиография считается областью деятельности человека и рассматривается как система.